

Марченко Д.В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ КОЛІЗІЙНИХ НОРМ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ ЯК МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ

У статті досліджується теоретичний аналіз колізійних норм у міжнародному приватному праві, як механізм регулювання договору. Стаття наголошує, що у сучасному світі з активною глобалізацією міжнародні угоди та комерційні відносини з різних юрисдикцій стають дедалі частішими і складнішими. Це створює нові виклики для правового регулювання, адже кожна країна має свою правову систему і специфічні норми, що регулюють різні аспекти цивільних і комерційних відносин.

У процесі дослідження проаналізовано колізійні норми, які є основою міжнародного приватного права, відіграють ключову роль у визначенні, яке право застосовується до конкретних правовідносин, зокрема до форми договору. Колізійні норми міжнародного приватного права є досить важливим механізмом у регулюванні форми договору. Оскільки саме вони визначають, яке національне право має застосовуватися до договору, укладеного між сторонами, які мають різні юрисдикції. Особлива увага приділена колізійним нормам, які дозволяють уникнути правових конфліктів, що можуть виникати через розбіжності у вимогах до форми договору в різних правових системах.

У статті також розглянуто колізійні норми, що регулюють такі аспекти, як місце укладення договору, місце його виконання, місце вчинення юридично значущих дій, а також волю сторін щодо вибору права. Крім того, ці норми служать для забезпечення правової визначеності та передбачуваності в міжнародних правовідносинах, що особливо важливо в умовах зростання глобальної комерції. Колізійні норми дозволяють захистити інтереси сторін договору, мінімізації правових ризиків та забезпечення дотримання імперативних норм держав, які можуть мати відношення до договору.

Зроблено висновок, що дослідження колізійних норм у міжнародному приватному праві як механізм регулювання форми договору не тільки розкриває юридичні аспекти міжнародних угод, але й дозволяє знайти ефективні рішення для забезпечення правового порядку у сфері міжнародних комерційних відносин.

Ключові слова: колізійні норми, міжнародне приватне право, договір, *lex loci contractus*, *lex loci solutionis*, *lex loci actus*.

Постановка проблеми. Колізійне право, або міжнародне приватне право, стосується справ приватного права, де факти містять один або кілька іноземних елементів. Колізійні норми відіграють досить важливу роль у міжнародному приватному праві. Вони не можуть бути охарактеризовані як жорсткі правила, проте їх можна вважати керівними принципами, які слугують певним орієнтиром під час розв'язання правових спорів з іноземним елементом. Одним із ключових елементів у застосуванні колізійних норм є колізійна прив'язка, що являє собою вказівку на конкретне законодавство, застосовне в справі, що розглядається. Ця прив'язка відіграє вирішальну роль, визначаючи, закони якої держави мають бути використані для вирішення правового конфлікту. Однак у деяких випадках колізійна

прив'язка може мати альтернативний характер, надаючи сторонам або судам право вибору між правовими системами різних країн. Такий підхід дає змогу враховувати розмаїття правових систем і обирати те законодавство, що найповніше відповідає інтересам сторін та особливостям справи.

Аналіз досліджень і публікацій. Питань колізійних норм у міжнародному приватному праві торкалися у своїх роботах: Галущенко Г. В. [1], Іванова М. І., Потапенко Є. О. [2], Жушман В. П., І. А. Шуміло І. А. [3], Кузьменко С. Г. [4], Кисіль В. І. [5], Мануїлова К. В. [6], Фединак Г. С., Фединак Л. С. [7] та інші.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення комплексного теоретичного аналізу колізійних норм у міжнародному приватному праві як інструменту врегулювання договірних правовід-

носин, з урахуванням сучасних викликів глобалізованого правового середовища. У рамках цього дослідження передбачається виявити прогалини у правовому регулюванні та практиці застосування колізійних норм, проаналізувати основні підходи до визначення застосовуваного права, а також запропонувати ефективні механізми вдосконалення правозастосування у сфері міжнародного договірної права.

Виклад основного матеріалу. Серед основних колізійних норм у міжнародному приватному праві, що регулюють форму договору, варто виділити кілька ключових підходів, які визначають застосовуване право, а саме, *lex loci contractus* (право місця укладення договору), *lex loci solutionis* (право місця виконання договору), *lex loci actus* (право місця вчинення дії), автономія волі сторін у виборі права щодо форми договору.

Lex loci contractus (право місця укладення договору)

Право місця укладання угоди (*lex loci contractus*) є важливою колізійною нормою в міжнародному приватному праві, яка визначає, яке право має застосовуватися до договору в залежності від місця його укладення. Цей принцип передбачає, що правовий режим, що регулює права та обов'язки сторін у договорі, базується на законодавстві тієї країни, де угода була фактично укладена.

Lex loci contractus полягає в тому, що застосовне право визначається через прив'язку до місця укладення угоди. Це право регулює всі аспекти договору, включаючи його дійсність, формальні вимоги, зміст зобов'язань і права сторін. Згідно з цією концепцією, якщо договір укладається в конкретній юрисдикції, то право цієї юрисдикції буде застосовуватися до всіх питань, пов'язаних з договором, за винятком випадків, коли сторони обирають інше право чи існують інші норми міжнародного приватного права, що передбачають інший підхід.

Наприклад, якщо сторони договору уклали угоду в Україні, але визначили як застосовне право – право іншої країни, то це, може вплинути на те, як трактуються умови договору, його виконання, а також можливі спори. Проте, якщо сторони не зробили такого вибору, то за замовчуванням застосовується право тієї юрисдикції, де договір був укладений. Це також може включати питання про те, чи є договір дійсним, які формальні вимоги необхідні для його укладення, а також як повинні виконуватися зобов'язання та реалізовуватися права сторін.

Право місця укладання угоди зазвичай застосовується до тих договорів, де сторони не вибрали право для регулювання їхніх відносин. Воно особливо актуальне для угод, в яких важливо враховувати місцеві правові норми, що можуть вплинути на форму і зміст договору. Дана колізійна норма є досить практичною, оскільки місцеве право може визначати специфічні вимоги щодо укладення і виконання договорів, такі як особливі формальності, вимоги до документів, а також регулювати питання, що стосуються законності і дійсності угод. Наприклад, у деяких юрисдикціях можуть існувати особливі правила щодо письмових форм договорів, їх нотаріального посвідчення або вимог до підписів. В ситуаціях, де сторони не узгодили застосовне право, право місця укладання угоди забезпечує, що договір регулюється звичними і зрозумілими правовими стандартами юрисдикції, де укладено угоду. Це може бути особливо важливим у випадках, коли договори включають специфічні місцеві норми, такі як правила щодо комерційної практики, трудові умови або правила захисту прав споживачів.

Lex loci solutionis (право місця виконання договору)

Колізійна норма *lex loci solutionis* є важливою нормою у міжнародному приватному праві, яка визначає право, що застосовується до зобов'язань у договірних відносинах, спираючись на місце виконання зобов'язання. Цей принцип забезпечує регулювання змісту зобов'язання, а також прав та обов'язків сторін у процесі виконання угоди відповідно до права тієї держави, в якій повинні бути виконані основні умови договору.

Lex loci solutionis передбачає, що право, яке буде застосовуватися до регулювання договірних зобов'язань, є право країни, де повинні бути виконані ці зобов'язання. Це включає не лише процедуру виконання, але і правовий режим, який регулює, як саме мають бути виконані зобов'язання, а також обов'язки та права сторін у процесі цього виконання.

Для певного ряду міжнародних договорів цей колізійний принцип визначає правила, що стосуються сутності зобов'язань. Наприклад, у договорах про спільну діяльність або в договорах на виконання будівельних, монтажних та інших робіт з капітального будівництва застосовується право тієї країни, де відбувається виконання робіт або де створюються результати договору. Колізійна норма *lex loci solutionis* регулює деталі процесу виконання зобов'язань, такі як спосіб доставки товарів, строки виконання, умови при-

ймання або відмови від виконання. Це особливо важливо в міжнародних комерційних угодах, де деталі виконання можуть значно варіюватися в залежності від правових традицій і практик різних юрисдикцій.

Принцип колізійного регулювання може впливати на застосування права місця виконання договору, що означає, що до змісту договору, а також до визначення прав та обов'язків сторін застосовується право тієї держави, де договір підлягає виконанню. Зазвичай право місця виконання договору використовується для регулювання конкретних зобов'язань, що виникають з договору, таких як місце фактичної передачі товару, місце здійснення платежу та інші аспекти виконання.

Колізійний принцип *lex loci solutionis* може взаємодіяти з іншими колізійними нормами, наприклад з колізійною нормою, яку ми згадували вище, *lex loci contractus* (право місця укладання угоди) або право, обране сторонами для регулювання основних умов договору. У ситуаціях, коли кілька юрисдикцій можуть претендувати на застосування своїх норм, принцип *lex loci solutionis* допомагає визначити, яке право має пріоритет у регулюванні питань, що стосуються виконання угоди.

Lex loci actus (право місця вчинення дії)

Lex loci actus, або право місця вчинення дії, є важливою колізійною нормою в міжнародному приватному праві, яка визначає застосовне право на основі місця, де була вчинена певна юридично значуща дія, пов'язана з договором або правовим актом. Цей принцип допомагає встановити правову регуляцію для випадків, коли юридичні наслідки виникають унаслідок конкретних дій, що мають місце в певній юрисдикції. *Lex loci actus* вказує на те, що право, яке буде застосовуватися до визначення дійсності або правових наслідків певної дії, є право тієї країни, де ця дія була здійснена. Це може стосуватися таких актів, як підписання договору, здійснення правочину, подання документів, або будь-якої іншої юридично важливої дії.

Колізійна норма *lex loci actus* часто застосовується для визначення правового режиму, що регулює специфічні юридичні дії. Наприклад, якщо особа підписує договір на території певної країни, право цієї країни може регулювати питання, пов'язані з дійсністю підпису та формальностями, необхідними для укладення угоди. *Lex loci actus* може бути особливо важливим у ситуаціях, де конкретні юридичні дії потребують врахування місцевих правових норм. Наприклад, якщо

угода підписується в одній країні, але має правові наслідки в іншій, застосування права місця вчинення дії може визначити, чи є підписання дійсним відповідно до місцевих вимог.

Також важливо зазначити, що принцип *lex loci actus* може бути критично важливим у випадках, коли угода чи контракт має міжнародний аспект. Якщо договір укладено в одній юрисдикції, але його виконання чи наслідки стосуються іншої юрисдикції, застосування місцевого права місця вчинення дії допомагає вирішити питання, чи відповідає цей договір місцевим правовим вимогам. Наприклад, якщо угода була підписана у країні з певними правовими вимогами до форми документа або його змісту, ці вимоги можуть вплинути на визнання або виконання договору в іншій країні, де застосовуються інші правила. Таким чином, розуміння та правильне застосування принципу *lex loci actus* є необхідним для забезпечення правової визначеності та захисту інтересів сторін у міжнародних угодах. Це також може допомогти уникнути правових суперечностей та забезпечити відповідність контрактів і угод місцевим законам і стандартам.

Автономія волі сторін у виборі права щодо форми договору

У більшості юрисдикцій сторони мають можливість вільно обирати право, яке буде застосовуватися до їхнього договору. Цей принцип автономії волі сторін є основоположним для міжнародного приватного права та надає сторонам значну гнучкість у регулюванні своїх договірних відносин. Зокрема, ця свобода вибору закріплена в правилах провідних світових арбітражних установ, таких як Міжнародний торговий арбітражний суд (ICC) та Лондонський міжнародний арбітражний суд (LCIA), які дозволяють сторонам самим визначати, яке право буде застосовуватися до їхнього контракту. А також, дана колізійна норма закріплена у правових інструментах, таких як Регламент 593/2008/ЕС («Римський регламент») [8]. Даний регламент регулює правове регулювання контрактних зобов'язань, підтверджує право сторін вибирати застосовне право для свого контракту, за винятком випадків, коли вибір є очевидно несумісним з публічним порядком. Дана колізійна норма сприяє зниженню правової невизначеності та забезпечує передбачуваність для учасників міжнародних угод. Воно дозволяє сторонам адаптувати правову основу угоди відповідно до своїх потреб і забезпечує більшу впевненість у правових наслідках, що випливають з їхніх зобов'язань. Однак, незалежно від свободи

вибору права, існують певні обмеження, які повинні враховуватися. Наприклад, вибране право не повинно порушувати публічний порядок або імперативні норми інших юрисдикцій, де може відбуватися виконання контракту або де можуть виникати правові наслідки для сторін. Це забезпечує баланс між автономією сторін і захистом важливих публічних інтересів.

Якщо сторони визначають певне внутрішнє право для регулювання свого договору, а міжнародний договір, такий як CISG (Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів) [9], є частиною визначеного права в силу його ратифікації та набуття чинності внутрішнім правом, посилання на це внутрішнє право в договорі сторін передбачає застосування відповідного міжнародного договору. Сторони повинні прямо відмовитися від нього, якщо вони бажають застосовувати лише негармонізоване внутрішнє право. Крім того, в деяких юрисдикціях сторонам може знадобитися чітко вказати, що вони бажають виключити певні положення міжнародного договору, наприклад, CISG. Це можна зробити за допомогою спеціальних застережень у договорі, які або повністю виключають застосування CISG або змінюють чи доповнюють певні частини CISG. За відсутності такої прямої відмови міжнародна угода зазвичай вважається невід'ємною частиною внутрішнього права і тому застосовується до договору незалежно від обраних сторонами норм внутрішнього права. Тому дуже важливо, щоб сторони усвідомлювали наслідки свого вибору і точно формулювали свої домовленості, щоб уникнути непорозумінь і непередбачуваних правових наслідків.

Якщо сторони не вказали конкретне право, яке буде застосовуватися до їхнього договору, питання визначення застосовного права вирішується на основі об'єктивних критеріїв, які встановлюють відповідні правові норми. Основні об'єктивні критерії для визначення застосовного права наведені в Регламенті (ЄС) № 593/2008.

Згідно з Регламентом Рим I, якщо сторони не обрали право, застосовне до їхнього договору, застосовується право, найбільш тісно пов'язане з договором. Зазвичай це право визначається на основі місця надання послуг, що є загальним правилом для контрактів, в яких основний обов'язок сторін полягає в наданні послуг. Це забезпечує логічний і практичний підхід до визначення правового режиму, який найбільш адекватно відображає фактичні умови виконання договору. У разі, якщо місце надання послуг не є чітким або очевид-

ним, Регламент Рим I передбачає інші об'єктивні критерії для визначення застосовного права. Зокрема, це може бути право держави, в якій сторони мають основне місце ведення бізнесу, або, в деяких випадках, місце укладення договору, якщо воно має тіснішу прив'язку до договору, ніж інші можливі юрисдикції. Регламент Рим I також встановлює спеціальні правила для різних типів договорів. Наприклад, для договорів купівлі-продажу товарів чи надання послуг можуть застосовуватися інші критерії, якщо такі договори мають специфічні умови чи вимоги. Це дозволяє забезпечити адекватний правовий режим в залежності від характеру угоди і типу зобов'язань, що випливають з договору.

Навіть якщо сторони договору вибрали право, яке буде застосовуватися до їхнього договору, певні допоміжні або попередні питання можуть бути регульовані відповідно до іншого права. Це відбувається через необхідність забезпечення відповідності специфічним юридичним аспектам, які не завжди охоплюються правом, обраним сторонами [10].

Наприклад, питання щодо дійсності підпису або дійсності представництва однієї зі сторін може бути розглянуте відповідно до права, яке регулює корпоративний статус або повноваження представника, а не до права, яке сторони обрали для регулювання основних умов договору. У таких випадках важливо розглядати правові аспекти, що стосуються легітимності і правоздатності осіб, які підписують договір від імені компанії чи іншої юридичної особи. Це питання може бути визначено правом юрисдикції, де зареєстрована або має основне місце ведення бізнесу відповідна компанія. Важливо відзначити, що навіть коли право, обране сторонами, застосовується до основних аспектів договору, допоміжні питання можуть вимагати окремого правового регулювання, щоб забезпечити повну юридичну визначеність та дотримання всіх правових вимог. Це забезпечує комплексний підхід до вирішення правових питань і захисту інтересів всіх сторін, враховуючи як загальні умови договору, так і специфічні вимоги, що виникають у процесі його виконання.

Висновки. Отже, колізійні норми у міжнародному приватному праві відіграють значну роль, що стосуються регулювання договору. Аналіз колізійних норм підкреслює їх важливу роль у забезпеченні правової визначеності та справедливості у міжнародних правовідносинах. Колізійні норми служать критичним механізмом

для визначення, яке право має застосовуватися до конкретного договору, особливо коли сторони походять з різних юрисдикцій з різними правовими вимогами до форми угоди. Дослідження цих норм показує, що їх ефективне застосування дозволяє уникнути правових суперечностей і забезпечити належне виконання контрактних зобов'язань на міжнародному рівні. Це, в свою чергу, сприяє стабільності і передбачуваності

у міжнародних комерційних відносинах, що є важливими для розвитку глобальної економіки та ефективної взаємодії між підприємствами з різних країн. Дослідження колізійних норм є необхідним для розуміння їхнього впливу на міжнародні угоди та для розробки механізмів, які забезпечують належне правове регулювання у глобальному середовищі, а також на їх ефективне застосування.

Список літератури:

1. Галущенко Г. В. Актуальні проблеми застосування колізійної норми в міжнародному приватному праві / Г. В. Галущенко / *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 6. С. 162- 171.
2. Іванова М. І., Потапенко Є. О. Колізійні норми міжнародного приватного права при застосуванні іноземного права. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 69. С. 13-19. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3554987>
3. Міжнародне приватне право : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. проф. В. П. Жушмана та доц. І. А. Шуміло. Х. : Право, 2011. 320 с.
4. Міжнародне приватне право. навч. посіб. / За ред. С. Г. Кузьменка. К.: Центр учбової літератури, 2010. 316 с.
5. Кисіль В. І. Колізійне регулювання в сучасному міжнародному праві / В. І. Кисіль // *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2000. Вип. 4. С. 225-244.
6. Мануїлова К.В. Уніфікація колізійних норм, що застосовуються до позадоговірних зобов'язань. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. С. 458-46.
7. Федіняк Г. С., Федіняк Л. С. Міжнародне приватне право: Підручник. 4-те вид., переробл. і допов. К.: Атіка, 2009. 500с.
8. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I). Електронний ресурс. URL: <https://surl.li/ixpljq>
9. United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. Електронний ресурс. URL: <https://surl.li/xierqx>
10. Internationales Privatrecht / Kollisionsrecht. Електронний ресурс. URL: <https://surl.li/exoyzq>

Marchenko D.V. THEORETICAL ANALYSIS OF COLLISION NORMS IN INTERNATIONAL PRIVATE LAW AS A MECHANISM OF CONTRACT REGULATION

The article examines the theoretical analysis of conflict of laws rules in private international law as a mechanism for regulating a contract. The article emphasizes that in the modern world with active globalization, international agreements and commercial relations from different jurisdictions are becoming more frequent and complex. This creates new challenges for legal regulation, because each country has its own legal system and specific rules that regulate various aspects of civil and commercial relations.

In the process of research, the conflict of laws rules were analyzed, which are the basis of private international law, play a key role in determining which law applies to specific legal relations, in particular to the form of the contract. The conflict of laws rules of private international law are a rather important mechanism in regulating the form of the contract. Since they determine which national law should apply to a contract concluded between parties with different jurisdictions. Particular attention is paid to conflict of laws rules, which allow to avoid legal conflicts that may arise due to differences in the requirements for the form of a contract in different legal systems.

The article also considers conflict of laws rules that regulate such aspects as the place of conclusion of a contract, the place of its performance, the place of committing legally significant actions, as well as the will of the parties to choose the law. In addition, these rules serve to ensure legal certainty and predictability in international legal relations, which is especially important in the context of the growth of global commerce. Conflict of laws rules allow to protect the interests of the parties to the contract, minimize legal risks and ensure compliance with the imperative norms of states that may be relevant to the contract.

It is concluded that the study of conflict of laws rules in private international law as a mechanism for regulating the form of a contract not only reveals the legal aspects of international agreements, but also allows to find effective solutions to ensure the legal order in the field of international commercial relations.

Key words: conflict of laws rules, private international law, contract, *lex loci contractus*, *lex loci solutionis*, *lex loci actus*.